

VULNERABILITATEA ROMÂNIEI ÎN FAȚA AMENINȚĂRILOR HIBRIDE DIN SPECTRUL DEZINFORMĂRII – IMPERATIVUL CREĂRII UNEI STRATEGII NAȚIONALE DE COMBATERE A FAKE NEWS ȘI A STRUCTURII NECESARE IMPLEMENTĂRII ACESTEIA –

Colonel dr. Constantin-Dorin BĂLAN
Comandamentul Corpului Multinațional de Sud-Est
DOI: 10.55535/GMR.2025.1.05

This paper provides an analysis of the current efforts at both national and international levels to prevent and combat disinformation, with the goal of highlighting Romania's vulnerability to this phenomenon and proposing institutional, coordinated, and unified measures for its effective management.

Following a brief introduction to the contemporary security context, along with a concise overview of the recent evolution of disinformation, the paper proceeds to define and explain the key concepts within this field.

The analysis then examines the international landscape, focusing on the efforts of global organizations to address disinformation, as well as showcasing examples of countries that have successfully implemented institutional measures to tackle this issue.

At national level, the paper evaluates the responses from government institutions, academia, civil society, international organizations, the media, and private sector initiatives dedicated to combating disinformation.

The paper concludes with a set of key findings and recommendations, emphasizing the need for unified action in managing disinformation through the establishment of a national strategy. It further proposes the creation or expansion of dedicated structures to implement this strategy, along with the development of the necessary mechanisms to prevent and counter the analysed phenomenon.

Keywords: fake news; disinformation; hybrid threats; narrative; Russia;

Motto:
„Falsitatea zboară, iar adevărul vine, schiopătând, în
*urma ei”.*¹

Jonathan Swift

INTRODUCERE

Invadarea Ucrainei de către Federația Rusă constituie un punct de cotitură semnificativ al începutului de secol XXI din perspectiva securității și apărării, având un impact profund asupra situației geopolitice din Zona Mării Negre și dincolo de aceasta, prin reverberațiile sale la nivel internațional. Recunoscut în mod unanim la nivel global ca fiind crucial pentru conturarea viitorului geopolitic al umanității pentru decenii de acum înainte, războiul din Ucraina continuă să atragă interesul comunității internaționale din cauza caracterului său polarizant și a utilizării atât a formelor tradiționale de conflict, cât și a unor modalități recente de agresiune prin intermediul unor operații non-cinetice ce pot fi încadrate în categoria *războiului hibrid*.

Pregătirea terenului, inclusiv din perspectiva amenințărilor hibride, a fost inițiată, potrivit mai multor analize reunite într-un raport al Departamentului de Stat al SUA (2020), de structuri dedicate acestui proces din Federația Rusă, precum Direcția principală de Informații a Armatei Ruse (GRU) și Internet Research Agency (IRA – entitate privată cu legături în Guvernul rus) simultan cu invadarea Crimeei, în anul 2014. Precedată de așa-numita operațiune a „*omuleților verzi*” (*little green men*)², invazia a beneficiat de un efect-surpriză major, iar accesul într-un spațiu „*fertilizat*” anterior prin numeroase acțiuni coordonate de dezinformare s-a dovedit a fi astfel extrem de facil.

Invadarea Ucrainei de către Federația Rusă constituie un punct de cotitură semnificativ al începutului de secol XXI din perspectiva securității și apărării, având un impact profund asupra situației geopolitice din Zona Mării Negre și dincolo de aceasta, prin reverberațiile sale la nivel internațional.

¹ În original: „*Falsehood flies, while truth comes limping after it*”.

² Termen utilizat inițial de către localnicii din Crimeea pentru a descrie militarii ruși apăruiți în jurul bazelor militare ucrainene anterior anexării efective a peninsulei; termenul este preluat ulterior de către presa internațională și se consacră în mediul NATO odată cu utilizarea acestuia de către Comandantul Suprem Aliat al NATO (SACEUR) din acea vreme pentru a descrie caracterul ambiguu și subversiv al acestor trupe în preluarea cu forța, dar cu o minimă rezistență, a Crimeei încă de la apariția acestor trupe în februarie 2014. (N.A.)

În contextul actual al amenințărilor hibride, considerate forme de agresiune din partea unor națiuni care aspiră să devină poli de putere mondială fără a dispune de capacități economice, sociale sau militare corespunzătoare, fenomenul propagării fake news și, ulterior, al dezinformării capătă o relevanță tot mai însemnată în rândul structurilor responsabile de securitatea și apărarea națională.

Deși dezinformarea pe câmpul de luptă, în diversele sale forme, a fost utilizată pe scară largă în special în conflagrațiile mondiale din prima parte a secolului XX și în conflictele ulterioare celui de-Al Doilea Război Mondial, acțiunile de tip hibrid din Crimeea, care au continuat și pe timpul invadării Ucrainei din februarie 2022, reprezintă o utilizare semnificativă a dezinformării, susținută foarte intens de tehnologie. Această situație a surprins Alianța Nord-Atlantică atât la nivelul structurilor proprii, cât și în rândul statelor membre, care s-au dovedit, în mare parte, incapabile să facă față magnitudinii fenomenului, având structuri dedicate contracarării dezinformării anacronice sau, în unele cazuri, inexistente.

DELIMITĂRI CONCEPTUALE

În contextul actual al amenințărilor hibride, considerate forme de agresiune din partea unor națiuni care aspiră să devină poli de putere mondială fără a dispune de capacități economice, sociale sau militare corespunzătoare (HybridCoE, 2023), fenomenul propagării fake news și, ulterior, al dezinformării capătă o relevanță tot mai însemnată în rândul structurilor responsabile de securitatea și apărarea națională. Argumentele în favoarea acestei atenții sporite sunt variate, însă cele mai importante dintre acestea includ riscurile asociate fenomenului ce pot apărea la nivelul societății, precum diminuarea încrederii cetățenilor în capacitatea statului de a răspunde eficient la agresiuni externe sau influența nefastă pe care dezinformarea, în diversele sale forme, o exercită asupra conducerii operațiunilor militare la nivel tactic. Spre exemplificare, putem aminti aici cazul „Lisa” din Germania, replicat în Lituania cu prilejul dislocării unui grup de luptă german prin care militarii germani erau acuzați, prin postări în social media, de agresiuni sexuale pe timpul desfășurării activităților militare (Schultz, 2017).

Încă de la început, ne propunem să abordăm definirea fake news dată fiind complexitatea acestui termen și diferitele nuanțe sub care poate fi întâlnit. Acest tip de conținut „nici prea fals, nici prea adevărat” (Bărgăoanu, 2019) este alterat într-o asemenea măsură încât să poată fi depășite filtrele tehnologice dezvoltate pentru prevenirea timpurie a fenomenului. Astfel, pentru a acoperi spectrul larg dat de utilizarea

atât a știrilor complet false, cât și a celor parțial false (sau parțial adevărate), vom folosi, în continuare, noțiunea de știre fake (Bălan, 2023, p. 18), înțelegând prin aceasta acel tip de știre care descrie, în mod eronat (intenționat sau neintenționat), un fapt sau un fenomen din realitatea de zi cu zi.

Una dintre cele mai frecvente clasificări ale dezinformării identifică trei categorii principale, limba engleză având avantajul unei mai mari flexibilități în ceea ce privește nuanțele lingvistice asociate acestui concept. Potrivit lui Corbu et al. (2021), distingem, astfel, categoria denumită *disinformation*, care se referă la difuzarea intenționată a unor informații false cu scopul de a induce în eroare. Aceasta este urmată de *misinformation*, care implică transmiterea unor informații eronate fără o intenție clară de a obține efectul de dezinformare. În cele din urmă, *malinformation* se referă la prezentarea unor informații adevărate, dar fără relevanță față de interesul public, informații folosite exclusiv cu scopul de a provoca daune morale. Un exemplu în acest sens este utilizarea informațiilor referitoare la orientarea sexuală a unor indivizi (Wardl, Derakhshan, 2018) în cadrul unor dezbateri legate de experiența profesională a acestora.

În contextul combaterii dezinformării, putem distinge două categorii de eforturi de contracarare, prima fiind evidențiată prin conceptul de *prebunking* (Nolan, Kimball, 2021), care se referă la demascarea știrilor fake înainte ca acestea să se răspândească (prevenire). A doua categorie este reprezentată de *debunking* (Kvetanova et al., 2020), care implică măsurile adoptate pentru a contracara dezinformarea după ce aceasta a avut loc (combatere). Pentru ambele situații, definite în esență ca intervenții desfășurate înainte sau după propagarea știrilor fake, se ridică problema calibrării adecvate a răspunsului sau a reacției de contracarare. Astfel, un răspuns excesiv ca intensitate sau transmis prematur poate produce efecte contrare, amplificând involuntar răspândirea informațiilor false de către cei care intenționează să limiteze acest fenomen.

Cele mai recente abordări din domeniul Comunicării Strategice (StratCom) se concentrează pe identificarea unor formule cuprinzătoare de analiză și evaluare a mediului informațional (Informational Environment Assessment/IEA) văzute ca un efort ce combină resursele

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Una dintre cele mai frecvente clasificări ale dezinformării identifică trei categorii principale, limba engleză având avantajul unei mai mari flexibilități în ceea ce privește nuanțele lingvistice asociate acestui concept: *disinformation*, *misinformation*, *malinformation*.

Măsurile de combatere, dezvoltate în contextul unor crize sociale majore unanim recunoscute ca având o componentă semnificativă de dezinformare, au evoluat într-o manieră eterogenă, fiecare țară sau organizație internațională adaptându-și procedurile în funcție de specificul local și de obligațiile față de organizațiile internaționale din care fac parte.

umane cu înaltă calificare (analiști de date – *data scientists*) și instrumente tehnologice moderne (softuri de monitorizare și analiză automată a unor largi volume de date – *data mining, machine learning*).

În prezent, în cadrul comunității StratCom din NATO se află în plină dezbateră oportunitatea de a adăuga un al șaselea domeniu operațional – domeniul cognitiv –, alături de domeniile terestru, aerian, maritim, cibernetic și spațial. Pentru implementarea acestui demers, este esențială o definiție clară a conceptului de *război cognitiv* (cognitive warfare – CogWar), Comandamentul Aliat pentru Transformare al Alianței (NATO ACT) fiind structura responsabilă de coordonarea acestui proces (NATO ACT, 2022).

SITUAȚIA ACTUALĂ LA NIVEL INTERNAȚIONAL

O analiză a modului în care statele și organizațiile internaționale abordează fenomenul dezinformării trebuie să ia în considerare impactul semnificativ pe care acesta l-a avut asupra securității naționale a unor țări, cel mai bun exemplu fiind anexarea ilegală a Crimeei și declanșarea ulterioară a războiului din Ucraina. De asemenea, este esențială examinarea efectelor dezinformării asupra siguranței sanitare a populației, așa cum a fost evidențiat în contextul pandemiei de COVID-19, precum și influențarea opțiunilor politice prin utilizarea unor metode subversive, așa cum am văzut la alegerea lui Donald Trump în funcția de președinte al Statelor Unite sau în cadrul procesului de ieșire a Regatului Unit din Uniunea Europeană (BREXIT).

În prezent, după o perioadă de reflecție în care instituțiile guvernamentale, societatea civilă, comunitatea academică și sectorul privat au analizat fenomenul dezinformării sub toate formele sale, ne aflăm într-o etapă în care soluțiile de contracarare capătă o atenție crescândă. Măsurile de combatere, dezvoltate în contextul unor crize sociale majore unanim recunoscute ca având o componentă semnificativă de dezinformare, au evoluat într-o manieră eterogenă, fiecare țară sau organizație internațională adaptându-și procedurile în funcție de specificul local și de obligațiile față de organizațiile internaționale din care fac parte. Astfel, întâlnim abordări coerente

atât din punct de vedere legislativ, cât și procedural în Statele Unite, Franța, Marea Britanie, Germania și Țările Baltice, autoritățile din aceste state desfășurând proiecte ample privind detectarea dezinformării și implementarea măsurilor necesare (inclusiv coercitive) pentru limitarea propagării acesteia.

În ceea ce privește organizațiile internaționale, fie ele politico-militare, economice sau cele dedicate menținerii păcii și securității, acestea au dezvoltat, într-un interval relativ scurt, proceduri, norme, reguli și doctrine care facilitează monitorizarea spectrului informațional și o reacție promptă atât direct, prin canalele proprii de comunicare, cât și prin intermediul mass-mediei și al rețelelor sociale. De exemplu, Organizația Națiunilor Unite (ONU) a implementat o serie de activități dedicate, incluzând campanii de conștientizare, colaborări cu autoritățile naționale și derularea unor programe de educație media. În paralel, Uniunea Europeană (UE) s-a concentrat nu doar pe dezvoltarea unor platforme similare, ci și pe emiterea unor acte normative care să constituie un punct de plecare pentru inițiative legislative similare derulate în statele membre.

În mod similar, dezinformarea este recunoscută în noul Concept Strategic al NATO ca un *instrument folosit de actori statali și non-statali pentru a submina democrația, instituțiile și coeziunea socială a țărilor membre* (2022, p. 5), Alianța propunând dezvoltarea unor capacități de răspuns la aceste amenințări. Astfel, problema combaterii dezinformării este abordată pe mai multe paliere la nivelul organizației, incluzând aici menținerea unei platforme online de demontare a narațiunilor ostile³ – *Setting the Record Straight* (NATO, 2024), dublate de promovarea mesajelor proprii pe toate canalele aflate la dispoziție, atât în limba engleză și franceză, cât, mai nou, și în limba rusă (audiența-țintă fiind, în acest caz, diaspora rusă). Aceste inițiative sunt susținute de o serie de demersuri îndreptate către conducerea unor mari rețele sociale, având ca scop identificarea celor mai eficiente soluții de *fact-checking*. Obiectivul acestor acțiuni este de a limita propagarea știrilor *fake* în aceste rețele încă de la momentul apariției lor.

³ Relatare specifică dezvoltată pentru a discredita sau a defăima o anumită țintă (NATO's approach to countering disinformation, 2023).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Dezinformarea este recunoscută în noul Concept Strategic al NATO ca un instrument folosit de actori statali și non-statali pentru a submina democrația, instituțiile și coeziunea socială a țărilor membre, Alianța propunând dezvoltarea unor capacități de răspuns la aceste amenințări.

Un studiu al grupului de cercetare RAND evocă, într-o primă etapă, măsuri dispuse de autoritățile ucrainene înainte de începerea războiului din februarie 2022, precum crearea unor instituții guvernamentale și ale societății civile necesare combaterii dezinformării sau implementarea unor măsuri de prevenire cu sprijinul comunității de informații proprii.

În acest context, experiența Ucrainei în acest veritabil război informațional purtat de către Federația Rusă încă din anul 2014 atât în mod direct, cât și prin *proxies*⁴ este demnă de luat în seamă. Un studiu al grupului de cercetare RAND (Ukrainian Resistance to Russian Disinformation. Lessons for Future Conflict, 2024) evocă, într-o primă etapă, măsuri dispuse de autoritățile ucrainene înainte de începerea războiului din februarie 2022, precum crearea unor instituții guvernamentale și ale societății civile necesare combaterii dezinformării sau implementarea unor măsuri de prevenire cu sprijinul comunității de informații proprii. Același studiu evidențiază și un set de acțiuni ulterioare invaziei ruse, centrate în jurul contracarării narațiunilor ostile ce se propagă pe trei direcții de acțiune, în funcție de audiența vizată: în Ucraina, în Rusia și în comunitatea internațională. În ceea ce privește lecțiile învățate ale războiului din Ucraina în lupta împotriva dezinformării, acestea rețin, printre cele mai importante măsuri ce pot fi luate, conștientizarea noului teatru de operații generat de războiul informațional, întărirea instituțiilor ce au atribuții în domeniul combaterii dezinformării, precum și stabilirea unor proceduri de lucru comune cu societatea civilă și creșterea investițiilor în capacitățile oferite de acestea.

CONTEXTUL NAȚIONAL ÎN DOMENIU

La nivel guvernamental, primele demersuri în ceea ce privește fundamentarea, din punct de vedere procedural, a eforturilor de combatere a dezinformării au început după adoptarea politicii de comunicare strategică (StratCom) a NATO (mai 2016) și a conceptului de StratCom din Armata României (octombrie 2017), efort gestionat de către departamentul de profil din Ministerul Afacerilor Externe și, respectiv, de către Ministerul Apărării Naționale. În cadrul acestui efort s-a urmărit conturarea unei abordări naționale de comunicare strategică aptă să integreze elemente concrete pentru combaterea dezinformării. Discuțiile au avut ca punct de plecare doctrinele

⁴ Actori externi (terți) sau grupuri utilizate de țări sau organizații pentru a-și atinge obiectivele fără o implicare directă (HybridCoE, 2023).

similare deja implementate la nivelul NATO și al Armatei României, fiind completate de expertiza specialiștilor din domeniul comunicării din ministerele și agențiile guvernamentale cu responsabilități în zona securității și apărării.

Carta Albă a Apărării (2021) plasează dezinformarea în rândul amenințărilor hibride la adresa României, alături de atacurile cibernetice și de alte forme de agresiune non-militare. Anticipând magnitudinea pe care fenomenul urma să o atingă, Ministerul Apărării Naționale, prin Direcția informare și relații publice, a lansat, în toamna anului 2018, platforma de combatere a știrilor false a M.Ap.N. – *Inforadar*, considerat un veritabil exemplu de bune practici atât la nivel guvernamental, cât în rândul țărilor membre ale NATO.

Amintim, totodată, inițiativa guvernamentală gestionată de către Ministerul Afacerilor Externe având ca scop creionarea unei *Strategii naționale de comunicare strategică*, ghidurile de comportament online și invitația adresată publicului de a semnaliza cazuri de știri *fake*, proces derulat sub egida Directoratului Național de Securitate Cibernetică (DNCS), precum și analizele realizate de experți provenind din întreg arcul guvernamental în cadrul Centrului Euro-Atlantic pentru Reziliență (e-ARC).

În ceea ce privește mediul academic, se pot observa eforturi considerabile din partea mai multor universități și centre de cercetare dedicate identificării și combaterii dezinformării. Facultățile de comunicare manifestă o preocupare reală pentru acest domeniu, desfășurând o multitudine de inițiative menite să crească conștientizarea fenomenului atât în cadrul comunității academice, cât și în afara acesteia.

Aceste demersuri joacă un rol esențial în fundamentarea teoretică a modului în care fenomenul dezinformării apare și se propagă atât în spațiul fizic, cât și în cel virtual. De asemenea, ele contribuie la transmiterea acestor cunoștințe către studenți, masteranzi și doctoranzi în cadrul procesului academic. Astfel, aceștia, atât ca participanți activi la procesul educațional, cât și ca membri ai societății, vor facilita o retransmitere și o multiplicare a conștientizării acestui fenomen în rândul populației.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Carta Albă a Apărării (2021) plasează dezinformarea în rândul amenințărilor hibride la adresa României, alături de atacurile cibernetice și de alte forme de agresiune non-militare. Anticipând magnitudinea pe care fenomenul urma să o atingă, Ministerul Apărării Naționale, prin Direcția informare și relații publice, a lansat, în toamna anului 2018, platforma de combatere a știrilor false a M.Ap.N. – *Inforadar*, considerat un veritabil exemplu de bune practici atât la nivel guvernamental, cât în rândul țărilor membre ale NATO.

Grupul de reflecție New Strategy Center, prin intermediul experților săi, promovează importanța conștientizării fenomenului dezinformării în cadrul unor conferințe și întâlniri de nivel înalt. Acest grup subliniază, în majoritatea acțiunilor în care este implicat, cele mai importante aspecte care trebuie luate în considerare atunci când discutăm despre strategii de combatere a dezinformării.

La nivelul societății civile și al organizațiilor neguvernamentale se observă o efervescență a inițiativelor dedicate combaterii dezinformării și a știrilor *fake*, majoritatea acestor organizații demonstrând un nivel ridicat de expertiză în domeniu și o preocupare reală pentru dezvoltarea de parteneriate cu instituțiile guvernamentale. În acest context, putem menționa *GlobalFocus*, o organizație neguvernamentală ale cărei analize în domeniul combaterii dezinformării se concentrează pe utilizarea unor instrumente automate pentru detectarea știrilor *fake* bazate pe proceduri care identifică amprenta digitală din mediul online a unor știri perimate prezentate ca fiind actuale. De asemenea, platforma *Anti-fake*, dezvoltată de *Asociația Eurocomunicare*, propune un set de proiecte axate pe educarea media atât pentru elevi și studenți prin intermediul instituțiilor de învățământ participante, cât și pentru jurnaliști, prin programe dedicate acestora.

Nu în ultimul rând, este relevant să menționăm grupul de reflecție *New Strategy Center*, care, prin intermediul experților săi, promovează importanța conștientizării fenomenului dezinformării în cadrul unor conferințe și întâlniri de nivel înalt. Acest grup subliniază, în majoritatea acțiunilor în care este implicat, cele mai importante aspecte care trebuie luate în considerare atunci când discutăm despre strategii de combatere a dezinformării.

Mass-media din România adoptă o abordare relativ ambiguă în ceea ce privește combaterea dezinformării și a știrilor *fake*. În această categorie, se pot identifica organizații media care manifestă o reală preocupare pentru contracararea fenomenului prin parteneriate cu firmele de IT pentru verificarea în timp real a informațiilor ce urmează a deveni știri, precum și prin colaborarea directă a jurnaliștilor cu sursele știrilor (verificarea la sursă a veridicității informațiilor).

Pe de altă parte, există un segment al mass-mediei care prioritizează obținerea unor audiențe extinse adesea în detrimentul preocupării pentru verificarea riguroasă a știrilor difuzate. Accentul pe senzational, dinamica acțiunilor și evenimentelor, precum și strategia de atragere a unui număr ridicat de spectatori sunt utilizate ca justificări pentru a ocoli, conștient, etapa esențială de verificare a informațiilor provenite din diverse surse înainte de a fi prezentate publicului.

În ceea ce privește inițiativele din mediul privat, reprezentanții acestuia conștientizează impactul semnificativ pe care dezinformarea îl poate avea asupra afacerilor, în special în contextul managementului reputațional, precum și riscurile operaționale și financiare asociate. În acest sens, abordarea lor se concentrează pe identificarea unor soluții tehnice, precum detecția oportună a boților și trolilor sau monitorizarea reputației online a brandurilor pentru a evita asocierea cu surse generatoare de informații false. De asemenea, se promovează parteneriate public-private, cum ar fi afilierea brandurilor multinaționale la Codul de Bune Practici împotriva dezinformării al Uniunii Europene (Uniunea Europeană, 2021) și colaborarea firmelor din domeniul IT cu Directoratul Național de Securitate Cibernetică. În plus, branduri din domeniul telecom se implică în derularea de programe de educare media în școli.

Inițiativele din domeniul de business IT joacă un rol distinct în abordarea problemelor curente din zona combaterii știrilor *fake*, manifestându-se, în principal, prin diverse colaborări cu alte instituții interesate. Acestea includ parteneriate cu mass-media pentru implementarea instrumentelor de verificare a știrilor (*fact-checking*), dezvoltarea de soluții în domeniul securității cibernetice destinate detectării rețelelor de trol și a dezinformării transmise prin procese automatizate (Bitdefender), precum și crearea de soluții bazate pe inteligența artificială (IA) pentru verificarea conținutului (ThinkOut) și prevenirea atacurilor cibernetice menite să faciliteze răspândirea dezinformării (CrowdStrike). Aceste aspecte contribuie la conturarea unui peisaj diversificat de inițiative dedicate prevenirii și combaterii dezinformării în sectorul de afaceri, aducând, astfel, o valoare adăugată inițiativelor naționale. Accentul pus pe implementarea tehnologiilor inovatoare permite valorificarea avantajelor asociate utilizării acestora, consolidând eforturile în domeniu.

În concluzie, se poate observa că, la nivel național, nivelul de expertiză în domeniul combaterii dezinformării, precum și inițiativele concrete derulate în această direcție sunt comparabile, din perspectiva competențelor tehnologice și academice, cu cele din țări precum Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Franța, Germania și Țările Baltice.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

La nivel național, nivelul de expertiză în domeniul combaterii dezinformării, precum și inițiativele concrete derulate în această direcție sunt comparabile, din perspectiva competențelor tehnologice și academice, cu cele din țări precum Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Franța, Germania și Țările Baltice.

Inițiativele internaționale în domeniul combaterii dezinformării sunt tot mai numeroase și încep să genereze efecte vizibile, numeroase instituții media și agenții de presă recurgând la verificarea informațiilor înainte de difuzare.

Astfel, se identifică multiple programe de educație media esențiale pentru crearea condițiilor necesare demontării dezinformării încă din etapele timpurii ale procesului educațional, mai multe inițiative având în vedere introducerea în curricula școlară a unor discipline centrate în jurul dezvoltării gândirii critice.

De asemenea, există numeroase inițiative concrete dedicate verificării știrilor *fake* (*fact-checking*) dezvoltate în parteneriat cu instituții publice și private care au implementat și utilizează deja astfel de soluții. În plus, se constată, cel puțin la nivelul declarațiilor din spațiul public, un interes real în societate pentru dezvoltarea instrumentelor necesare combaterii acestui fenomen, al cărui impact distructiv asupra societății, în ansamblu, și asupra diverselor segmente ale acesteia este constant prezentat prin intermediul mass-mediei și al mijloacelor de comunicare online.

CONCLUZII ȘI PROPUNERI

Imediat după apariția dezinformării în forma recunoscută astăzi, caracterizată printr-o amplificare tehnologică și o puternică încărcătură ideologică, a început o perioadă de câțiva ani dedicată conștientizării acestui fenomen la toate nivelurile societății. Rezistența față de acest efort de conștientizare, gestionată și finanțată de actori atât statali, cât și non-statali, a fost facilitată de natura strict comercială a algoritmilor rețelelor sociale. Această dinamică a condus la o prelungire nejustificată a etapei de conștientizare, avansul proliferării dezinformării astfel obținut fiind utilizat pentru consolidarea și rafinarea acestui *modus operandi*, precum și pentru o răspândire necontrolată a acestui fenomen.

Așa cum a fost evidențiat în capitolul anterior, inițiativele internaționale în domeniul combaterii dezinformării sunt tot mai numeroase și încep să genereze efecte vizibile, numeroase instituții media și agenții de presă recurgând la verificarea informațiilor înainte de difuzare. De asemenea, analiza la nivel național a relevat o diversitate de inițiative în acest domeniu. Totuși, ceea ce lipsește este un element de coordonare națională, atât din perspectiva conceptuală, cât și materială. Aceste inițiative continuă să funcționeze într-o manieră fragmentată și necoordonată, putându-se încadra în așa-numitele

academic silos (Donovan, 2020). Conceptul de *cercetare izolată* nu este unul nou, un studiu realizat sub egida Uniunii Europene a recomandat, încă din 2018, abandonarea cercetărilor izolate (Independent High Level Group on Fake News and Online Disinformation, 2018, p. 27) și unificarea programelor de educație media, pentru a integra întreaga expertiză disponibilă în societatea civilă, mediul academic și instituțiile de profil din UE.

Contextul geostrategic actual și climatul de securitate în care ne aflăm impun o adaptare rapidă la schimbările în curs, indiferent dacă ne referim la aspecte economice, sociale, politice sau, în special, la cele legate de securitate. Dinamica fenomenelor observate în ultimul deceniu a evidențiat anacronismul unor structuri și concepte dezvoltate pe baza unor *statu-quo-uri* care nu mai sunt relevante, cum ar fi paradigmele asociate Războiului Rece ce au urmat încheierii celui de-Al Doilea Război Mondial sau prăbușirea acestora, plasată temporal la începutul anilor '90.

În plus, revoluția tehnologică din ultimii ani, alături de expansiunea exponențială a rețelelor sociale, care au devenit elemente centrale în interacțiunile interumane, a generat un *mediu informațional* extrem de complex și imprevizibil. *Abundența informațională* (Toffler, 1970, p. 350), facilitată de diversificarea surselor de informare, face dificilă identificarea informațiilor relevante atât în spațiul fizic, cât și în cel virtual. În acest context, soluția constă în utilizarea tehnologiei, în combinație cu o resursă umană specializată în gestionarea unor volume mari de date.

Având în vedere conceptele discutate anterior și ținând cont de imperativul de a implementa măsuri concrete pentru contracararea dezinformării în cadrul unui *efort unitar național*, propunem asumarea unei decizii la nivel guvernamental pentru elaborarea unei *strategii naționale viabile de combatere a dezinformării*. Această *strategie* ar trebui să reunească expertiza disponibilă în diverse segmente ale societății, cu scopul de a obține o viziune cuprinzătoare asupra întregului mediu informațional din România, precum și asupra informațiilor provenind din mediul extern care pot afecta țara prin intermediul amenințărilor hibride.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Revoluția tehnologică din ultimii ani, alături de expansiunea exponențială a rețelelor sociale, care au devenit elemente centrale în interacțiunile interumane, a generat un mediu informațional extrem de complex și imprevizibil. Abundența informațională, facilitată de diversificarea surselor de informare, face dificilă identificarea informațiilor relevante atât în spațiul fizic, cât și în cel virtual.

Pentru a conferi strategiei propuse consistența legală și amploarea necesară, este esențial ca aceasta să fie adoptată sub formă de lege de sine stătătoare sau să fie subsecventă legii apărării, printr-o modificare legislativă adecvată.

Pentru a conferi *strategiei* propuse consistența legală și amploarea necesară, este esențial ca aceasta să fie adoptată sub formă de lege de sine stătătoare sau să fie subsecventă legii apărării, printr-o modificare legislativă adecvată. Această abordare va permite ca *strategia* să depășească reglementările unor acte administrative, stabilind, astfel, drepturi și obligații pentru cetățeni, cum ar fi dreptul la o informare corectă⁵ din partea tuturor entităților generatoare de conținut, inclusiv a persoanelor fizice care transmit informații către terți despre fapte, obiecte sau fenomene sociale; un exemplu aici este dat de *influenceri* văzuți ca indivizi ce au capacitatea de a influența comportamentul și opiniile semenilor lor prin intermediul rețelelor sociale (Khamis, Ang, Welling, 2017) și care operează, în prezent, într-un mediu minim reglementat. De asemenea, *strategia* ar trebui să definească relații sociale specifice, incluzând aspecte legate de responsabilitate civilă, protecție socială, drept penal, drept de proprietate și relații comerciale.

Strategia va urmări, pe lângă dezvoltarea de relații cu toate instituțiile publice și private, organizațiile neguvernamentale, mediul academic și experții independenți, cooptarea acestora într-un proiect național dedicat combaterii dezinformării și a altor amenințări din spectrul informațional. Pentru a evita duplicarea eforturilor, este esențial ca *strategia* să gestioneze eficient resursele disponibile, precum și pe cele oferite de fiecare dintre instituțiile participante, potrivit intereselor și obiectivelor acestora în cadrul proiectului.

După consolidarea acestui concept unificator și în urma unei evaluări a necesarului de resurse umane și materiale, este esențial un nou pas în demersul de protejare a mediului informațional românesc și, implicit, aliat, împotriva dezinformării. Acest obiectiv poate fi realizat prin crearea unei *structuri* dedicate care să operaționalizeze conceptele prezentate anterior, transformându-le în norme și proceduri concrete de aplicare. Această *structură*, care ar putea adopta modelul unui directorat, ar putea funcționa în subordinea directă a Guvernului, asigurându-i-se astfel independența și echidistanța față de anumite domenii de activitate publică (ministere sau agenții guvernamentale).

⁵ Dreptul de a fi informat – drept fundamental garantat de Constituția României (2003) prin art. 30 și 31 – face referire la obligativitatea doar a mass-mediei și a instituțiilor publice și private de a informa corect. (N.A.)

Totodată, în funcție de rezultatul analizei specialiștilor și ținând cont de resursele disponibile, *structura* propusă poate fi atașată uneia dintre structurile care, în prezent, gestionează probleme legate de amenințările hibride la adresa României și a spațiului euroatlantic, și anume Directoratul Național de Securitate Cibernetică sau Centrul Euro-Atlantic pentru Reziliență, prin extinderea responsabilităților acestora.

Cercetarea în domeniul propagării știrilor *fake* trebuie să devină o constantă a viitorului, având în vedere că era evoluției tehnologice în care ne aflăm este încă la început. În acest context, este esențial ca mediul academic, ca partener în acest *efort național*, să asigure continuitatea cercetării, pentru a rămâne în permanență la curent cu noile evoluții din domeniu.

Problematika expusă nu este una necunoscută, conștientizarea fenomenului fiind acum larg răspândită la toate nivelurile societății. În spațiul public observăm numeroase luări de cuvânt, apeluri la acțiune și solicitări imperative din partea societății civile adresate autorităților în vederea gestionării acestei probleme, a cărei persistență afectează profund credibilitatea instituțiilor guvernamentale, având consecințe pe termen mediu și lung greu de prevăzut. De aceea, este vital ca autoritățile competente să adopte măsuri cât mai rapid, înainte ca fenomenul să capete o amploare care să-l facă impenetrabil la orice inițiative ulterioare de prevenire sau combatere întreprinse de acestea.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bălan, C. (2023). *Identificarea, catalogarea și analizarea emoțiilor induse de știrile false în rândul audiențelor, prin utilizarea unor soluții de tip sentiment analysis și data mining* (teză de doctorat). București: Școala Națională de Studii Politice și Administrative.
2. Bârgăoanu, A. (2018). *Fake news – Noua cursă a înarmării*. București: Evrika Publishing House.
3. *Carta Albă a Apărării* (2021). București: Ministerul Apărării Naționale.
4. *Conceptul strategic al NATO* (2022). Madrid.
5. *Constituția României* (2003). București: Parlamentul României.
6. Corbu, N., Bârgăoanu A., Durach, F., Udrea G. (2021). *Fake News Going Viral: The Mediating Effect of Negative Emotions*. Media Literacy and Academic Research, vol. 4 (2), p. 61.

Cercetarea în domeniul propagării știrilor *fake* trebuie să devină o constantă a viitorului, având în vedere că era evoluției tehnologice în care ne aflăm este încă la început. În acest context, este esențial ca mediul academic, ca partener în acest *efort național*, să asigure continuitatea cercetării, pentru a rămâne în permanență la curent cu noile evoluții din domeniu.

7. Donovan, J. (2020). *The breakdown: Joan Donovan on domestic misinformation*. Berkman Klein Center for Internet & Society, <https://cyber.harvard.edu/story/2020-12/breakdown-joan-donovan-domestic-misinformation>, accesat la 25 septembrie 2024.
8. European Commission (2018). *Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, A multi-dimensional approach to disinformation* – Report of the independent High level Group on fake news and online disinformation. Publications Office, <https://data.europa.eu/doi/10.2759/739290>, accesat la 28 septembrie 2024.
9. Helmus, T.C., Holynska, K. (2024). *Ukrainian Resistance to Russian Disinformation: Lessons for Future Conflict*. RAND Corporation, https://www.rand.org/%20pubs/research_reports/RRA2771-1.html, accesat la 22 noiembrie 2024.
10. Hybrid CoE (2023). COI Hybrid Influence, <https://www.hybridcoe.fi/coi-hybrid-influencing/>, accesat la 23 septembrie 2024.
11. Khamis, S., Ang, L., Welling, R. (2017). *Self-branding, 'micro-celebrity' and the rise of Social Media Influencers*. *Celebrity Studies*, 8(2), pp. 191-208, <https://doi.org/10.1080/19392397.2016.1218292>, accesat la 22 noiembrie 2024.
12. Kvetanová, Z., Kačincová, A., Švecová, P., Švecová, M. (2021). *Debunking as a Method of Uncovering Disinformation and Fake News*. În: Višňovský, J., Radošinská, J. (Eds.) (2021). *Fake News Is Bad News – Hoaxes, Half-truths and the Nature of Today's Journalism*, IntechOpen. DOI: 10.5772/intechopen.93738.
13. NATO ACT. *Cognitive Warfare. Protecting the Alliance Against the Threats of Cognitive Warfare* (2023), <https://www.act.nato.int/activities/cognitive-warfare/>, accesat la 6 ianuarie 2025.
14. NATO (2023). *NATO's approach to countering disinformation*, NATO.int., https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_219728.htm, accesat la 30 ianuarie 2025.
15. NATO (2024). *Setting the record straight*. NATO.int., <https://www.nato.int/cps/en/natohq/setting-the-record-straight.htm>, accesat la 26 septembrie 2024.
16. Nolan, S.A., Kimball, M. (2021). *What Is Prebunking?* În *Psychology Today*, <https://www.psychologytoday.com/us/blog/misinformation-desk/202108/what-is-prebunking>, accesat la 30 ianuarie 2025.
17. Schultz, T. (2017). *Lithuania pushes back on fake news*. DW, <https://www.dw.com/en/why-the-fake-rape-story-against-german-nato-forces-fell-flat-in-lithuania/a-37694870>, accesat la 30 ianuarie 2025.
18. Toffler, A. (1970). *Future Shock*. New York: Bantam Books.
19. U.S. Department of State (2020). *GEC Special Report: Pillars of Russia's Disinformation and Propaganda Ecosystem*, <https://www.state.gov/russias-pillars-of-disinformation-and-propaganda-report/>, accesat la 30 septembrie 2024.

20. Uniunea Europeană (2021). *Codul de Bune Practici împotriva Dezinformării*, https://ec.europa.eu/info/publications/code-practices-disinformation_en, accesat la 25 septembrie 2024.
21. Wardle, C., Derakhshan, H. (2017). *Thinking about 'information disorder': formats of misinformation, disinformation, and mal-information*. Journalism, 'Fake News' & Disinformation, Consiliul Europei, <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>, accesat la 23 septembrie 2024.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ